

Є. М. Степанов,

д-р філол. наук, проф.,

*Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
професор кафедри загального та слов'янського мовознавства*

ДИСТАНЦІЙНЕ ОНЛАЙН-НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА

У статті описано сучасні підходи до новітніх технологій онлайн-навчання іноземних мов. Проаналізовано розробки теоретичних і прикладних проблем створення та вдосконалення цих технологій. Визначено перспективні напрями роботи щодо вирішення актуальних проблем з метою виявлення оптимальних вимог до високотехнологічних інтерактивних посібників із вивчення іноземних мов і до підготовки викладачів і учнів роботи з ними.

Метою даного дослідження є пошук, ідентифікація, аналіз та визначення основних характеристик перспективних інноваційних онлайн-технологій навчання іноземних мов. Об'єктом дослідження є підручники, навчальні посібники та навчальні комплекси, призначені для дистанційного онлайн-навчання різноманітних іноземних мов із різними контингентами студентів. Предметом дослідження є як позитивний, так і негативний досвід вітчизняних та зарубіжних методистів щодо оптимізації прийомів і методів дистанційного он-лайн навчання іноземних мов. У процесі дослідження даної проблеми використовувалися такі методи збору та аналізу емпіричної інформації: натурний експеримент, моделювання, метод якісної характеристики навчального матеріалу, психолого-педагогічний та структурний методи, а також метод функційноо-прагматичного аналізу й описовий метод. У ході проведених досліджень було зроблено такі висновки: загальна «онлайн-технологія та цифровізація» освітнього процесу – це, по-перше, адаптивна реакція сучасного суспільства, у якому життя та здоров'я людини стали пріоритетом, на загрози безпеці, що виникає; по-друге, це результат пошуку шляхів скорочення матеріальних і часових витрат, пов'язаних з оволодінням знаннями, шляхом використання новітніх технічних розробок у сфері інформатизації та зв'язку. Значна роль в оновленні технологій відводиться адаптації універсальних інновацій до методичних традицій кожної країни, де сфери онлайн-мовної освіти різко розширилися. Зростає важливість підвищення кваліфікації викладачів та студентів, навчання їх ефективним способам роботи з новітніми освітніми онлайн-технологіями. Ці науково-методичні напрями роботи є перспективними в теоретичній і практичній площині.

Ключові слова: онлайн-навчання, методика, іноземні мови, навчальні технології, дистанційне навчання, удосконалення професійних знань і навичок.

Ye. M. Stepanov,
ScD, Professor,
Odesa National I. I. Mechnikov University,
General and Slavic Linguistics Department Professor

DISTANCE ONLINE LEARNING OF FOREIGN LANGUAGES AS AN URGENT PROBLEM

The **purpose** of this study is to search, identify, analyze and determine the main characteristics of promising innovative online technologies for teaching foreign languages. The **object** of study are textbooks, study guides and educational complexes intended for remote online learning of various foreign languages with different contingents of students. The **subject** of the research is both positive and negative experience of domestic and foreign methodologists regarding the optimization of techniques and methods of foreign languages distance online learning. In the process of studying this problem, such **methods** of collecting and analyzing empirical information were used: a natural experiment, modeling, a method of qualitative characterization of the educational material, psychological-pedagogical and structural methods, as well as a method of functional-pragmatic analysis and a descriptive method. In the course of the conducted research, the following **conclusions** were made. The general “online technology and digitization” of the educational process is, firstly, an adaptive reaction of modern society, in which human life and health have become a priority, to emerging security threats; secondly, it is the result of finding ways to reduce material and time costs related to the acquisition of knowledge through the use of the latest technical developments in the field of informatization and communication. A significant role in technological updating is assigned to the adaptation of universal innovations to the methodical traditions of each country, where the spheres of online language education have expanded dramatically. The importance of improving the qualifications of teachers and students, training them in effective ways of working with the latest online educational technologies is growing. These scientific and methodological directions of work are promising in the theoretical and practical plane.

Key words: online learning, methodology, foreign languages, educational technologies, distance education improvement of professional knowledge and skills.

Постановка наукової проблеми і її актуальність. З 2020 року освіта України, як і інших країн світу, зіткнулася з викликами пандемії коронавірусної хвороби COVID-19 та зумовленими нею карантинними захода-

ми, але зуміла швидко перебудуватися в режим онлайн-навчання за освітніми стандартами, які відповідають необхідному рівню знань, умінь та навичок. Завдяки досвіду і навичкам онлайн-викладання та викладання змішаного типу (офлайн і онлайн) педагоги України гідно відповідають на виклики воєнного часу. Актуальність досліджуваної проблеми зумовлена потребою детального вивчення феномену онлайн-навчання іноземних мов у сучасних умовах життя суспільства й обміну досвідом впровадження новітніх онлайн-технологій вивчення іноземних мов.

Аналіз попередніх і суміжних досліджень проблеми. Серед вадливих розробок у галузі технологій онлайн-навчання іноземних мов є роботи О. А. Бабелюк, М. А. Бовтенко, Н. Бьорна-Андерсена (Niels Bjorn-Andersen), Ю. О. Гузь, А. Інакі (Alejandro Inaki), О. В. Коляси, Н. О. Коляди, Л. А. Константинової, О. П. Кушлик, Д. Ледермана (Daug Lederman), А. А. Мелконян, А. І. Пенчевої, О. І. Руденко-Моргун, Ч. Санчес (Ciarrusta Sanchez), В. М. Смаглій, Н. Тодорової (Nelly Todorova), Л. І. Шаповалової [напр.: 6; 18; 23; 28; 29; 35; 37; 43; 45]. Дослідники зазвичай виокремлюють особливості використання такої форми роботи в певному кластері освіти. Нерідко висувають рекомендації щодо роботи онлайн на підготовчих курсах для складання вступних іспитів, іспиту на рівень володіння іноземною мовою, для оволодіння спеціальними знаннями з іноземної мови; для вивчення іноземних мов у загальноосвітній та вищій школі; підвищення професійної кваліфікації лінгвістів.

Метою цього дослідження є пошук, виявлення, аналіз і визначення основних характеристик перспективних інноваційних онлайн-технологій навчання іноземних мов. **Об'єктом** вивчення є підручники, навчальні посібники та навчальні комплекси, призначені для дистанційного онлайн-навчання різним іноземним мовам з різним контингентом учнів. **Предмет** дослідження – як позитивний, так і негативний досвід вітчизняних і зарубіжних методистів щодо оптимізації прийомів і методів дистанційного онлайн-навчання іноземних мов. У процесі дослідження проблеми використано **методи** збору й аналізу емпіричної інформації: природний експеримент, моделювання, метод якісної характеристики матеріалу, психолого-педагогічний і структурний методи, – а також метод функційно-прагматичного аналізу й описовий метод.

Виклад основного матеріалу. З початку XXI ст. питання розвитку онлайн-технологій у дистанційному навчанні цікавили насамперед інклюзивну педагогіку. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг», № 2541-VIII від 6.09.2018 р., набрав чинності 13.10.2018 р. Проте перший проект інклюзивної освіти в Україні було впроваджено у 2001 р. Це стало початком розробки підходів, напрямів, методів, форм навчання

різних категорій осіб з ОМЗ (обмеженими можливостями здоров'я). Уже на старті цієї роботи увагу приділяли як інтеграційним методикам (навчання з повноцінними за здоров'ям особами), так і методикам дистанційного онлайн-навчання.

Сьогодні онлайн-навчання активно поширюється як одна з форм викладання іноземних мов носіями із країн поширення цих мов. Така форма подання мовлення реальних носіїв не є новою. В Інтернеті 1990-х – поч. 2000-х рр. блогери-мовники пропонували записи уроків за шаблонами технік презентації телеуроків, відомих з 1960-х років. Недоліком цих уроків є відсутність швидкого та надійного зворотного зв'язку з викладачем. Сучасні уроки такого типу найчастіше розміщують у YouTube, де передбачено зворотний зв'язок за допомогою коментарів і електронної пошти. З розвитком інтернет-телефонії та появою програми Skype (2003), а пізніше й інших платформ, було усвідомлено, що дистанційне навчання може розвиватися як онлайн-навчання, конкуруючи з офлайн-навчанням за його вартістю, обсягом знань і якістю. Сьогодні працює багато інших платформ для проведення групових та індивідуальних онлайн-занять, напр.: Zoom, Microsoft Teams, Google Meet, Tencent Meeting, Voov Meeting, Click Meeting, My Own Conference, Webinar, Big Marker Webinars, Zoho Meeting, Go To Webinar, Adobe Connect і т.д.

Фахівці усвідомлюють, що сьогоденні обмеження дали поштовх вирішенню методичних питань, які тривалий час не вирішувалися, бо традиційною є думка про якісну освіту лише за умов живого спілкування викладача й учня. У сучасному світі найбільшу меліоративність і практичне застосування у міжнародних відносинах набула англійська мова, бо чисельність методичних досліджень у галузі її викладання як іноземної є найбільшою. Значну увагу приділяють також технологіям дистанційного онлайн викладання іспанської, китайської, німецької, португальської, російської, французької мов як іноземних. Розвиток комп'ютерної лінгводидактики дає змогу методистам експериментувати, впроваджуючи в практику перспективні інновації, оптимізуючи, тим самим, роботу над основним завданням лінгводидактики – формувати та розвивати комунікативно-мовленнєві компетенції учнів.

Матеріали спеціалізованих видань і доповіді на конференціях різних рівнів свідчать про наявність кількох напрямів досліджень: 1) визначення місця й ролі онлайн-навчання іноземних мов в освітньому просторі суспільства; 2) впровадження інновацій онлайн-навчання у традиційні технології навчання іноземних мов; 3) пошук нових технологічних можливостей дистанційного навчання на онлайн-платформах; 4) навчання вчительського та професорсько-викладацького складу кваліфікованої роботи в рамках нових технологій, розробка системи співробітництва та взаємодії фахівців, за-

йнятих процесом такої навчальної діяльності; 5) розробка прийомів оптимізації процесів засвоєння учнями нових технологій, що застосовуються у навчальному процесі, та спроби їх стандартизації з метою універсалізації використання; 6) створення спеціалізованих навчальних посібників для дистанційного онлайн-навчання [25].

Запропонована типологізація дослідницьких напрямів спирається на функційно-цільовий аналіз результатів роботи вчених і практиків. Крім досліджень, що мають вузькі цілі, проводять системні та комплексні дослідження. Наприклад, дослідження можливостей використання тривимірних соціальних мереж з метою моделювання оптимальних способів подання та засвоєння навчального матеріалу було розпочато з метою пошуку нових технологічних можливостей дистанційного навчання на онлайн-платформах, які дають можливість створювати «віртуальні світи». Наразі воно доповнене спостереженнями, які можна віднести до всіх зазначених напрямів.

Майкл Мур (Michael G. Moore) та Грег Кірслі (Greg Kearsley), моделюючи систему дистанційної освіти в рамках першого напрямку, припустили, що вона містить низку підсистем (викладання та навчання; розробка курсів і програм; технологічна інфраструктура; інституційне управління й політика) і сама вбудована у більші системи (у національні системи освіти) за деякими ознаками [26]. Системний погляд, на думку М. Мура та Г. Кірслі, — найкращий спосіб зрозуміти та досягти результатів у практиці дистанційної освіти [40]. Саме тому автори у своєму дослідженні, представляючи та пояснюючи зазначені вище підсистеми в системі дистанційної освіти, моделюють також способи структурування та змістовного наповнення курсів у програмах і навчальних матеріалах нового типу, розробляють ефективні способи управління навчальним процесом і оптимізації засвоєння пропонованого матеріалу учнями за умов дистанційного навчання.

2008 року НМО «The ANGEL Learning Isle» (США) запропонувало принципи електронного навчального посібника, що працює на основі керування ситуацій, «The Power of Virtual Worlds in Education: The Second Life Primer and Resource for Exploring the Potential of Virtual Worlds to Impact Teaching and Learning» [27]. Аналогічні розробки проводять Ч. Венкель (Charles Wenkel) і Дж. Кінгслі (Jan Kingsley), напр.: «Higher Education in Virtual Worlds: Teaching and Learning in Second Life (International Perspectives on Education and Society)» [47]. Віртуальні світи тут представлені як новий інтерфейс для групових зустрічей, співпраці, рольових ігор і моделювання ситуацій у процесі навчання.

Відомо, що віртуальне (друге) життя, на відміну від реального, можна програмувати безліччю варіантів будь-якої ситуації. Навчання у Second Life уже півтора десятиліття методисти і педагоги розглядають як найважливіший вид навчання, оскільки в умовах такого навчання віртуальний до-

свід може бути доведений до досконалості для його успішного використання в реальному – першому – житті (First Life). Проби й помилки аналізують і виправляють, і це не відбивається на долі учнів у реальному житті. Широка варіативність дає змогу «прожити життя» різних персонажів, самостійно усвідомлювати наслідки прийнятих рішень, багаторазово повторювати оптимальну ситуацію, експериментуючи в різних ситуаціях її реалізації. Той, хто навчається в Second Life, набуває як теоретичних знань, так і навичок їх використання в різних умовах і ситуаціях [26]. Методисти вказують також на економічну вигоду й екологічну користь дистанційного онлайн-навчання для суспільства [47]: знято ризик поширення інфекційних захворювань, а в умовах воєнних дій зменшується травмонебезпека; знижуються витрати на транспорт, заощаджується паливо.

С. С. Пашковська у 2020–2021 рр. провела експеримент щодо встановлення залежності рівня оволодіння іноземними мовами учнів комунікативно-мовленнєвого та когнітивно-лінгвістичного типів від форм роботи: за умов безпосереднього спілкування з викладачем в аудиторії або за умов дистанційного онлайн-навчання на доступних інтернет-платформах. Виявилось, що в умовах дистанційного онлайн-навчання близько 20 % учнів когнітивно-лінгвістичного типу, яких на традиційному уроці в аудиторії «обганяють» учні комунікативно-мовленнєвого типу, покращили результати в оволодінні мовою. У свою чергу, деякі учні комунікативно-мовленнєвого типу, охоче вступаючи в розмову в умовах живого спілкування в аудиторії, втрачають інтерес до комунікації на онлайн-заняттях, поводять себе замкнуто [22, с. 94–95].

Методики викладання іноземних мов різноманітні, оскільки враховують чинники, що впливають на рівень і обсяг досліджуваного матеріалу та створення нових технологій. Серед цих факторів – мотивація учнів у їхній роботі із засвоєння іноземної мови, умови роботи, психофізіологічні особливості та культурні традиції учнів і вчителів, досвід роботи викладачів, ступінь близькості мови вивчення та рідної мов, традиції та переваги у виборі однієї методики навчання певної мови чи набору цих методик, інші чинники.

У розробці та впровадженні нових технологій навчання важливий, як і у лікарів, принцип «не нашкодь». Саме тому введення нових методик і методичних прийомів у навчанні іноземних мов у звичайних умовах впроваджується повільно, подекуди консервативно, і проходить інтеграційну стадію діджиталізації, на якій традиційні форми й методики навчання пристосовують до інноваційних засобів онлайн-навчання. Найбільш перспективними на новому рівні технології викладання іноземних мов ми вважаємо методики моделювання та трансформації мовних систем і окремих мовних форм у створенні й функціонуванні «віртуальних світів». Чимало нових можливостей набуває методика проведення рольових ігор, виробляють стратегії інтеграції до онлайн-навчання мультимедіа технологій [напр.: 17], відеома-

теріалів [напр.: 16]; зіставляють специфіку обміну вербальними та невербальними сигналами за умов онлайн і офлайн навчання [напр.: 46]. Стратегії інтеграції досягнень, що існують у різних методиках викладання іноземних мов, в онлайн-навчання активно розробляють психологи, лінгвісти, методисти-практики, фахівці ІТ-технологій. Серед таких досліджень варто відзначити розробку прийомів підвищення мотивації учнів під час навчання онлайн і способів подолання труднощів гібридного навчання, способів застосування наявного інтерактивного контенту й таксономії Бенджаміна Блума у процесі розвитку комунікативної активності й вербальної креативності учнів. Важливим є також пошук оптимальних методів і прийомів навчання фонетиці та граматиці під час аудіювання та говоріння, засвоєння стилістичних правил письмового та усного мовлення в навчальному, науковому, діловому, офіційному дискурсах. Значну роль у процесі технологічного оновлення відводять пристосуванню універсальних інновацій до методичних традицій кожної країни, де різко розширилися сфери мовної онлайн-освіти [напр.: 29; 36; 23].

Новизна результатів – невід’ємна складова будь-яких успішних досліджень. Крім нової методики створення та функціонування «віртуальних світів» (virtual worlds)/другого (= паралельного) життя (Second Life), інноваційними є загальні підходи до технологій та ігрових технік тривимірних віртуальних світів в онлайн-навчанні іноземних мов [1; 7; 8], дослідження можливостей і ролі аватар-опосередкованої діяльності в таких віртуальних світах [напр.: 4; 5], у тому числі під час здійснення літературного аналізу творів [напр.: 38]. Існують приклади ефективної розробки нових технологій масових відкритих онлайн-курсів, які відомі поміж фахівців як технології MOOCs (Massive Open Online Courses) [напр.: 20]. Новий технологічний підхід проявляє себе в такій процедурі електронної лінгводидактики як мультимедійна вправа, що пропонується як засіб оптимізації онлайн-навчання іноземних мов [напр.: 15]. Крім того, лінгвісти активно шукають нові цифрові формати та відповідні критерії ефективності онлайн-навчання іноземних мов в умовах віртуального освітнього середовища [23].

Чимало розробок присвячено удосконаленню знань і навичок викладачів іноземних мов для ефективної роботи в умовах дистанційного онлайн-навчання на інтернет-платформах [напр.: 2; 19; 34; 23]. Деякі заклади сфери освіти та науки організують семінари, вебінари, курси з підвищення кваліфікації шкільних учителів і викладачів вишів у сфері методики та технологій онлайн-навчання іноземних мов тривалістю від кількох днів до кількох місяців, напр.: вебінар «Використання ІКТ для організації групової роботи на уроках РМІ» (О. М. Пуляєвська); Республіканський науково-практичний семінар «Проблеми онлайн-викладання філологічних дисциплін у вищій школі» (вересень 2021 р., кафедра загального та слов’янського мовознав-

ства ОНУ імені І. І. Мечникова, м. Одеса, Україна) та інші. Набули популярності безкоштовні чотиритижневі (7 модулів) онлайн-курси Coursera/Learning to Teach Online (Університет Нового Південного Уельсу, м. Сідней, Австралія). Заняття проводяться англійською мовою з можливістю вибору субтитрів ще 8 мовами: арабською, в'єтнамською, іспанською, італійською, німецькою, португальською, російською та французькою [30]. Фахівці Гельсінського університету розробили та впроваджують у вільному доступі навчальні програми для засвоєння основ програмування штучного інтелекту Home – MOOC.fi [39]. У США працює онлайн-платформа Teachable, де можна розмістити розроблені онлайн-курси з різних дисциплін і для різних категорій учнів [44]. Методисти-мовники всього світу перебувають у стані пошуку змісту та нових форм здобуття навичок ефективного дистанційного онлайн-викладання. Крім того, важливим є не лише вміння самим працювати з електронними засобами навчання, а й передати його учням.

Перспективним є вивчення питань розвитку самоосвітньої та соціокультурної компетенції учнів за умов дистанційного онлайн-навчання [напр.: 9; 12], використання інтернет-матеріалів різних жанрів у навчальних цілях і засвоєння навичок володіння іноземними мовами із застосуванням різних комп'ютерних технологій [напр.: 21; 23; 24]. Чималу роль відіграє створення посібників з інструкціями, правилами, порадами учням з метою допомогти в ефективному засвоєнні навчального матеріалу, запропонованого для дистанційного вивчення на онлайн-заняттях. Такі посібники створюють, проте постійне оновлення технологій потребує більш гнучкого та швидкого оновлення посібників.

Більшість навчального матеріалу, який використовують сьогодні в процесі вивчення іноземних мов на онлайн-платформах, є паперово-електронними гібридами: паралельно функціують підручники та навчальні матеріали інших жанрів на паперовому й електронному носіях. Зразком все ж таки вважають друкований продукт. Креативні педагоги нерідко доповнюють матеріал власними розробками для всіх учнів і індивідуальними та контрольними завданнями, трансформуючи первісний варіант у своєрідний навчальний комплекс, частина матеріалу якого представлена лише в електронному вигляді та може мобільно оновлюватись. Авторські колективи зазвичай проводять моніторинг своїх підручників і, за потребою, пропонують мобільні програми, періодично оновлюючи і доповнюючи їх [напр.: 10; 11; 48].

Однією з найсучасніших спеціалізованих навчальних систем можна вважати «Podcast Français facile» [42] для вивчення французької мови. Зміст цього навчального комплексу періодично оновлюють. Автори працюють зараз над створенням на базі комплексу умов використання технології тривимірних віртуальних світів. На нашу думку, неможливо успішно користуватися ІТ-технологіями для вивчення іноземних мов, не оволодів-

ши традиційними технологіями. З початку 2000-х років у науковій літературі з'являються дослідження, в яких пропонуються теоретичні засади та проекти створення посібників та систем для онлайн-навчання. Найбільш авторитетним став посібник О. І. та І. О. Башмакових [3], у якому викладено методологію розробки комп'ютерних підручників і навчальних систем. Основну увагу автори приділяють стадії концептуального проектування. На цьому етапі формують вигляд продукту, визначають його змістовну спрямованість, специфікують функції та основні характеристики, виробляють принципи дидактичні та програмно-технічні рішення. Автори пропонують принципи та способи структуризації навчального матеріалу, моделі, що описують порядок навігації за його структурними одиницями, прийоми комп'ютерної дидактики, методи й алгоритми контролю знань, методику вибору інструментальних засобів розробки, моделі та методи генерації навчально-тренувальних завдань, цінні рекомендації.

У збірнику матеріалів китайських педагогів (2020) [33] представлено поради щодо організації, форм і змісту онлайн-викладання. Авторський колектив із Колорадського університету в Боулдері створив і періодично оновлює електронний підручник-довідник для викладачів [41]. У ньому подають нові результати спостережень, поради щодо покращення онлайн-викладання. У наукових і методичних журналах найбільш дискусійним у рамках досліджуваної нами проблеми є питання про оптимальний формат і якість навчальних систем, підручників, навчальних посібників, окремих матеріалів, що пропонуються для дистанційного онлайн-навчання різних мов [напр.: 13 та ін.]. Подібні дискусії допомагають прискорити роботу щодо створення оптимально необхідних навчальних матеріалів.

Висновки та перспективи дослідження. Таким чином, вивчення проблеми становлення та розвитку технологій онлайн-навчання нового покоління свідчить про те, що загальна «онлайн-технологізація» освітнього процесу є, по-перше, адаптивною реакцією сучасного суспільства, в якому пріоритетними стали життя та здоров'я людини, на виниклі загрози безпеці; по-друге, – результатом пошуку шляхів зниження матеріальних і часових витрат щодо придбання знань за рахунок використання новітніх технічних розробок у галузі інформатизації та зв'язку. Незважаючи на складності освоєння, консерватизм освітніх традицій, новітні технології онлайн-навчання допомагають у складній ситуації стабілізувати навчальний процес і домагатися у нових реаліях засвоєння знань і навичок, передбачених програмами навчання.

Багато сучасних розробок, які стосуються створення ефективних способів дистанційного онлайн-навчання іноземних мов, свідчать про новизну результатів і перспективність цього напрямку теоретичних досліджень і методичної роботи.

Важливим і перспективним є також пошук оптимальних методів і прийомів онлайн-навчання фонетики та граматики у процесі аудіювання і говоріння, засвоєння стилістичних правил писемного й усного мовлення в навчальному, науковому, діловому, офіційному дискурсах. Значне місце у технологічному оновленні відводять пристосуванню універсальних інновацій до методичних традицій кожної країни, де різко розширилися сфери мовної онлайн-освіти. Серйозна увага має приділятися проблемам взаємодії людини і електронної техніки у проектуванні інтерактивності в цифрових навчальних середовищах, різних інтерфейсах. Зростає значущість підвищення кваліфікації педагогів і учнів, навчання їх ефективним способам роботи з новітніми навчальними онлайн-технологіями. Перспективною стає розробка програм із формування та розвитку у викладачів і учнів умінь і навичок роботи з інтерактивними навчальними комплексами нового покоління.

Література

1. *Азимов Э. Г., Жильцов В. А.* Использование технологий виртуальных миров в дистанционном обучении РКИ. *Русский язык за рубежом*. Москва, 2016. № 4 (257). С. 111–116.
2. *Азимов Э. Г.* Изучение методики преподавания РКИ в массовых открытых онлайн-курсах повышения квалификации. *Русский язык за рубежом*. Москва, 2017. № 4 (263). С. 12–18.
3. *Башмаков А. И., Башмаков И. А.* Разработка компьютерных учебников и обучающих систем. Москва : Филинь, 2003. 616 с.
4. *Белозёров С. А.* Аватар-опосредованная деятельность и виртуальные миры. *Дистанционное и виртуальное обучение*. 2014. № 9. С. 37–52.
5. *Белозёров С. А.* Виртуальные миры : анализ содержания психологических эффектов аватар-опосредованной деятельности. *Экспериментальная психология*. Москва : Московский городской психолого-педагогический университет, 2015. Т. 8. № 1. С. 94–105.
6. *Бовтенко М. А., Гарцов А. Д., Ельникова С. И., Жуков Д. О., Руденко-Моргунов О. И.* Компьютерная лингводидактика : теория и практика : Курс лекций. Москва : Изд-во РУДН, 2006. 211 с.
7. *Богомолов А. Н.* Научно-методическая разработка виртуальной языковой среды дистанционного обучения иностранному (русскому) языку : автореф. дис. ... докт. пед. наук. Москва, 2008. 43 с.
8. *Великосельский О. А.* Использование технологии трёхмерных виртуальных многопользовательских миров при обучении русскому языку как иностранному : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Санкт-Петербург, 2004. 24 с.
9. *Губанова И. В.* Развитие самообразовательной компетенции обучающихся в электронной образовательной среде по иностранному языку.

- Современные методы и технологии преподавания иностранных языков* : сб. науч. статей. Чебоксары : Чувашский гос. пед. ун-т им. И. Я. Яковлева, 2019. С. 376–379.
10. Гусева И. С., Румянцева Н. М. Russian for Beginners : Мультимедийное приложение для Apple iOS к печатному учебнику «Интенсивный курс русского языка». Москва : Дрофа, 2013. 159 с. URL : <https://itunes.apple.com/us/app/russian-for-beginners/id600377081?mt=8/>; <http://www.drofa.ru/news/251.htm/>
  11. Гусева И. С., Румянцева Н. М. Easy Russian. Мультимедийное приложение для Apple iOS к печатному учебнику «Интенсивный курс русского языка». Москва : Дрофа, 2013. 159 с. URL : [https://itunes.apple.com/ru/app/easy-russian/id627866279?mt=8](https://itunes.apple.com/ru/app/easy-russian/id627866279?mt=8;); <http://www.drofa.ru/news/251.htm/>
  12. Данилова М. Л., Семёнова Е. С. Эффективность использования Интернет-ресурсов в процессе формирования социокультурной компетенции. *Современные методы и технологии преподавания иностранных языков* : сб. науч. статей. Чебоксары : Чувашский гос. пед. ун-т им. И. Я. Яковлева, 2019. С. 380–384.
  13. Дунаева Л. А., Руденко-Моргун О. И., Частных В. В. Электронная книга или интерактивный коммуникативный учебник? *Вестник ЦМО МГУ*. Москва, 2001. № 2. С. 68–72.
  14. Жильцов В. А. Компьютерное моделирование языковой среды в дистанционном обучении РКИ (уровни А2–В1) : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Москва, 2019. 20 с.
  15. Зубарева Ю.М. Мультимедийное упражнение как новая структурная единица методической организации учебного материала в практике обучения РКИ : дис. ... канд. пед. наук. Тула, 2017. 243 с.
  16. Каширцева Т. Б., Соловьёва Т. А. Видеоматериалы на занятиях по РКИ : развитие коммуникативной компетенции в иностранной аудитории. *Молодой учёный*. 2016. № 13-2 (117). С. 43–45.
  17. Кацук С. М. Стратегия интеграции мультимедиа технологий в систему языкового образования (на примере обучения французскому языку) : дис. ... д-ра пед. наук. Москва, 2014. 427 с.
  18. Константинова Л. А., Зубарева Ю. М., Пронина Е. В. Электронный учебник РКИ – современный образовательный ресурс нового поколения : монография. Saarbrücken : Lambert Academic Publishing, 2014. 92 с.
  19. Макеева С. Н. Массовые открытые онлайн-курсы в профессиональной подготовке учителя английского языка. *Иностранные языки в школе*. 2015. № 4. С. 45–50.
  20. Мецеракова О. И. Технологии МООСs и их использование при организации смешанного обучения. *Дистанционное и виртуальное обучение*. 2016. № 3. С. 18–29.

21. *Мурзагулова И. Ш.* Использование мобильных приложений как средство совершенствования иноязычных лексических навыков в школе. *Современные методы и технологии преподавания иностранных языков* : сб. науч. статей. Чебоксары : Чувашский гос. пед. ун-т им. И. Я. Яковлева, 2019. С. 393–401.
22. *Пащковская С. С.* Как подставить плечо, а не подножку студентам во время онлайн-обучения русскому языку как иностранному. *Русистика*. Москва : РУДН, 2021. Т. 19. № 1. С. 85–101. DOI: 10.22363/2618-8163-2021-19-1-85-101.
23. Программа Международной научно-практической конференции «Возможности и проблемы онлайн-обучения русскому языку в мировом образовательном процессе в эпоху пандемии» (Ун-т Пулы им. Юрая Добрилы, г. Пула, Хорватия, 1–3.12.2020. 14 с.
24. *Сокеркина О. В., Золотопуп Д. В.* Интернет-блоги в обучении иностранным языкам. *Современные методы и технологии преподавания иностранных языков* : сб. науч. статей. Чебоксары : Чувашский гос. пед. ун-т им. И. Я. Яковлева, 2019. С. 402–408.
25. *Степанов Е. Н.* Исследовательские векторы современной онлайн-технологизации процесса обучения иностранным языкам. Актуальні питання лінгвістики та методики викладання іноземних мов : зб. матеріалів VIII міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої пам'яті доктора педагогічних наук, професора В. Л. Скалкіна (12 квітня 2022 року). Одеса : ОНУ імені І. І. Мечникова, 2022. С. 264–269.
26. *Степанова С. Е.* Антропоцентризм технологій «виртуальних миров» в онлайн-обученні іноземними мовами. Актуальні питання лінгвістики та методики викладання іноземних мов : зб. матеріалів VIII міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої пам'яті доктора педагогічних наук, професора В. Л. Скалкіна (12 квітня 2022 року). Одеса : ОНУ імені І. І. Мечникова, 2022. С. 269–273.
27. *Antonacci D., DiBartolo S. & others.* The Power of Virtual Worlds in Education : A Second Life Primer and Resource for Exploring the Potential of Virtual Worlds to Impact Teaching and Learning. *ANGEL Learning Isle Steering Committee*. Inc. White Paper, July 2008. 8 p. URL : <http://edtc6325group2coopproject.pbworks.com/w/file/attach/78728054/The%20Power%20of%20Virtual%20Worlds%20in%20Education.pdf>
28. *Babelyuk O. A.* Higher Education in Cyber Society: Pros and Cons. Паралелі та контрасти: мова, культура, комунікація. Одеса : Фенікс, 2019. С. 22–24.
29. *Babelyuk O. A., Koliassa O. V., Kushlyk O. P., Smaglyi V. M.* Using Distance EdTech for Remote Foreign Language Teaching During the COVID-19 Lockdown in Ukraine. *Arab World English Journal. Special Issue on the English Language in Ukrainian Context*. 2020. November. P. 4–15. DOI :

<https://dx.doi.org/10.24093/awej/elt3.1/>

30. Coursera/Learning to Teach Online («Учимся онлайн-преподаванию»). URL : <https://ru.coursera.org/courses?query=online%20teaching/>; <https://www.coursera.org/learn/teach-online/>
31. *Heiduschke S.* Der virtuelle Bachelor : Deutsch studieren online. *IDV–Magazin*. 2019, Juni. Nr. 95. P. 41–45.
32. *Heiduschke S., Prats D.* Building and Sustaining Language Degrees Online: The Case of German and Spanish. *Online Language Teaching Research : Pedagogical, Academic and Institutional Issues*. Corvallis, OR : Trysting Tree Books, 2017. P. 151–172. DOI : 10.5399/osu.ubi1/
33. *Huang R. H., Liu D. J., et al.* Handbook on facilitating flexible learning during educational disruption: The Chinese experience in maintaining undisturbed learning in COVID-19 outbreak. Beijing : Smart Learning Institute of Beijing Normal University, 2020. URL : <http://www.alecso.org/nsite/images/pdf/1-4-2.pdf/>
34. *Janssem A.* The Feasibility of Foreign Language Online Instruction During the Covid-19 Pandemic : A Qualitative Case Study of Instructors' and Students' Reflections. *International Education Studies*. Canadian Center of Science and Education, 2021. Vol. 14, No 4. DOI : 10.5539/ies.v14n4p93/
35. *Kolyada N., Shapovalova L., Guz Y., & Melkonyan A.* Distance Learning of a Foreign Language – Necessity or Future. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (iJET)*. 2021. Issue 16(04). P. 167–187. DOI : 10.3991/ijet.v16i04.18299.
36. *Kozarenko O.* Enseignement à distance lors de la pandémie de COVID-19 : enjeux d'enseignants de français langue étrangère (FLE) de Russie. *Formation et profession*. 2020. Vol. 28. Nr 4, Special. P. 1–11. DOI: <https://doi.org/10.18162/fp.2021.731>.
37. *Lederman D.* Growth for Online Learning. Inside Higher Education. URL: <https://www.insidehighered.com/news/2013/01/08/survey-finds-online-enrollments-slow-continue-grow#.UTpqK6RUk3B.delicious/> (Retrieved 12 March 2022).
38. *McAleer Balkun M., Zedek M., Trotta H.* Literary Analysis as Serious Play in Second Life. *Higher education in virtual worlds : teaching and learning in second life*. USA : Emerald Group Publishing Limited, 2009. P. 141–159.
39. MOOC.fi : High-quality, open, and free courses for everyone. University of Helsinki, 2022. Available at : <https://www.mooc.fi/en/>
40. *Moore M. G., Kearsley G.* Distance education: a systems view of online learning. Belmont, CA : Wadsworth Cengage Learning, 2012. 361 p.
41. *O'Keefe L., Rafferty J., Gunder A., Vignare K.* Delivering high-quality instruction online in response to COVID-19 : Faculty playbook. Every Learner Everywhere. Boulder, CO, 2020. May 18. URL : <http://www.everylearnereverywhere.org/resources/>

42. Podcast Français facile.com : apprendre le Français facilement : Cycle de tutoriels interactifs. URL : <https://www.podcastfrancaisfacile.com/> (Récupéré : 20 mars 2022).
43. Sanchez C., Inaki A. EdTech Knowledge Pack on Remote Learning Response to COVID-19. 2020. URL : <http://pubdocs.worldbank.org/en/925611587160522864/KnowledgePack-COVID19-RemoteLearning-LowResource-EdTech/> (Retrieved 20 February 2022).
44. Teachable. URL : <https://teachable.com/teach-online/> (Retrieved 23 February 2022).
45. Todorova N., Bjorn-Andersen N. University learning in times of crisis : The role of IT. *Accounting Education*. 2011. No 20 (6). P. 597–599. DOI : 10.1080/09639284.2011.632913.
46. Walther J., Loh T., Granka L. (2005). Let me count the ways: The interchange of verbal and nonverbal cues in computer-mediated and face-to-face affinity. *Journal of Language and Social Psychology*. 2005. Vol. 24 (1). P. 36–65.
47. Wenkel Ch., Kingsley J. Higher education in virtual worlds : teaching and learning in Second Life (international perspectives on education and society). Bingley, UK : Emerald Group Publishing Limited, 2009. 259 p.
48. Wiatr-Kmieciak M., Wujec S. Вот и мы : Мультимедийное приложение для мультибуков к печатному учебнику. Warszawa : Szkolne PWN Sp. z o. o., 2012. URL : www.wszpwn.com.pl/

References

1. Azimov, E. G., Zhil'tsov, V. A. (2016), “The use of virtual world technologies in distance learning of Russian as a foreign language”, *Russian language abroad* [*Ispol'zovaniye tekhnologiy virtual'nykh mirov v distantsionnom obuchenii RKI*], *Russkiy yazyk za rubezhom*, Moscow, No. 4 (257), pp. 111–116.
2. Azimov, E. G. (2017), “Studying the methods of teaching Russian as a foreign language in mass open online courses for advanced training”, *Russian language abroad* [*Izucheniye metodiki prepodavaniya RKI v massovykh otkrytykh onlayn-kursakh povysheniya kvalifikatsii*], *Russkiy yazyk za rubezhom*, Moscow, No. 4 (263), pp. 12–18.
3. Bashmakov, A. I., Bashmakov, I. A. (2003), *Development of computer textbooks and training systems* [*Razrabotka komp'yuternykh uchebnikov i obuchayushchikh sistem*], Filin Publ. House, Moscow, 616 p.
4. Belozеров, S. A. (2014), “Avatar-mediated activity and virtual worlds”, *Distance and virtual learning* [*Avatar-oposredovannaya deyatelnost' i virtual'nyye miry*], *Distantsionnoye i virtual'noye obucheniye*], No. 9, pp. 37–52.
5. Belozеров, S. A. (2015), “Virtual worlds : content analysis of the psychological effects of avatar-mediated activity”, *Experimental psychology* [*Virtual'nyye miry : analiz sodержaniya psikhologicheskikh effektivov avatar-oposredovan-*

- noy deyatel'nosti", *Eksperimental'naya psikhologiya*], Moscow City Psychological and Pedagogical University, Moscow, Vol. 8, No. 1, pp. 94–105.
6. Bovtenko, M. A., Rudenko-Morgun, O. I. et al. (2006), *Computer linguodidactics : theory and practice : Course of lectures [Komp'yuternaya lingvodidaktika : teoriya i praktika : Kurs lektsiy]*, RUDN Publ., Moscow, 211 p.
  7. Bogomolov, A. N. (2008), *Scientific and methodological development of a virtual language environment for distance learning in a foreign (Russian) language : Synopsis [Nauchno-metodicheskaya razrabotka virtual'noy yazykovoy sredy distantsionnogo obucheniya inostrannomu (russkomu) yazyku : avtoref. dis. ... dokt. ped. nauk]*, Moscow, 43 p.
  8. Velikoseł'sky, O. A. (2004), *Using the technology of three-dimensional virtual multi-user worlds in teaching Russian as a foreign language : Synopsis [Ispol'zovaniye tekhnologii trëkhmernykh virtual'nykh mnogopol'zovatel'skikh mirov pri obuchenii russkomu yazyku kak inostrannomu : avtoref. dis. ... kand. ped. nauk]*, St. Petersburg, 24 p.
  9. Gubanova, I. V. (2019), *"Development of self-educational competence of students in the electronic educational environment in a foreign language", Modern methods and technologies of teaching foreign languages : Collection of scientific articles [“Razvitiye samoobrazovatel'noy kompetentsii obuchayushchikhsya v elektronnoy obrazovatel'noy srede po inostrannomu yazyku”]*. *Sovremennyye metody i tekhnologii prepodavaniya inostrannykh yazykov : sb. nauch. statey*, Chuvash I. Ya. Yakovlev State Ped. Univ., Cheboksary, pp. 376–379.
  10. Guseva, I. S., Rumyantseva, N. M. (2013), *Russian for Beginners : A multimedia application for Apple iOS for the printed textbook “Intensive Russian Language Course” [Russian for Beginners: Mul'timediynoye prilozheniye dlya Apple iOS k pechatnomu uchebniku «Intensivnyy kurs russkogo yazyka»]*, Drofa Publ. House, Moscow, 159 p. URL : <https://itunes.apple.com/us/app/russian-for-beginners/id600377081?mt=8/>; <http://www.drofa.ru/news/251.htm/>
  11. Guseva, I. S., Rumyantseva, N. M. (2013), *Easy Russian. Multimedia application for Apple iOS for the printed textbook “Intensive Russian Language Course” [Easy Russian. Mul'timediynoye prilozheniye dlya Apple iOS k pechatnomu uchebniku «Intensivnyy kurs russkogo yazyka»]*, Drofa Publ. House, Moscow, 159 p. URL : [https://itunes.apple.com/ru/app/easy-russian/id627866279?mt=8](https://itunes.apple.com/ru/app/easy-russian/id627866279?mt=8;); <http://www.drofa.ru/news/251.htm/>
  12. Danilova, M. L., Semyonova, E. S. (2019), *Efficiency of using Internet resources in the process of forming socio-cultural competence. Modern methods and technologies of teaching foreign languages: Collection of scientific articles [“Effektivnost' ispol'zovaniya Internet-resursov v protsesse formirovaniya sotsiokul'turnoy kompetentsii”]*, *Sovremennyye metody i tekhnologii prepodavaniya inostrannykh yazykov : sb. nauch. Statey*. Chuvash I. Ya. Yakovlev State Pedagogical Univ., Cheboksary, pp. 380–384.

13. Dunaeva, L. A., Rudenko-Morgun, O. I., Chastnykh, V. V. (2001), “*Electronic book or interactive communicative textbook?*”, *Bulletin of CMD of Moscow State University* [“*Elektronnaya kniga ili interaktivnyy kommunikativnyy uchebnik?*”, *Vestnik TsMO MGU*], Moscow, No. 2, pp. 68–72.
14. Zhil'tsov, V. A. (2019), *Computer modeling of the language environment in distance learning of Russian as a foreign language (levels A2–B1)* : Synopsis [Komp'yuternoye modelirovaniye yazykovoy sredy v distantsionnom obuchenii RKI (urovni A2–V1) : avtoref. dis. ... kand. ped. nauk], Moscow, 20 p.
15. Zubareva, Yu. M. (2017), *Multimedia exercise as a new structural unit of the methodological organization of educational material in the practice of teaching Russian as a foreign language* : Thesis [Mul'timediynoye uprazhneniye kak novaya strukturnaya yedinitisa metodicheskoy organizatsii uchebnogo materiala v praktike obucheniya RKI : dis. ... kand. ped. nauk], Tula, 243 p.
16. Kashpireva, T. B., Solov'yeva, T. A. (2016), “*Video in Russian as a foreign language classes : development of communicative competence in a foreign audience*”, *Young scientist* [“*Videomaterialy na zanyatiyakh po RKI : razvitiye kommunikativnoy kompetentsii v inostrannoy auditoria*”]. *Molodoy uchënyy*. No. 13-2 (117). pp. 43–45.
17. Kashchuk, S. M. (2014), *Strategy for integrating multimedia technologies into the system of language education (on the example of teaching French)* : Thesis [Strategiya integratsii mul'timedia tekhnologiy v sistemu yazykovogo obrazovaniya (na primere obucheniya frantsuzskomu yazyku) : dis. ... d-ra ped. nauk], Moscow, 427 p.
18. Konstantinova, L. A., Zubareva, Yu. M., Pronina, E. V. (2014), *Electronic textbook RFL – a modern educational resource of a new generation* : monograph [Elektronnyy uchebnik RKI – sovremennyy obrazovatel'nyy resurs novogo pokoleniya : monografiya], Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 92 p.
19. Makeeva, S. N. (2015), “*Massive open online courses in the professional training of an English teacher*”, *Foreign languages at school* [“*Massovyye otkrytyye onlayn-kursy v professional'noy podgotovke uchitelya angliyskogo yazyka*”]. *Inostrannyye yazyki v shkole*, No. 4, pp. 45–50.
20. Meshcheryakova, O. I. (2016), “*MOOCs technologies and their use in blended learning*”, *Distance and virtual learning* [“*Tekhnologii MOOCs i ikh ispol'zovaniye pri organizatsii smeshannogo obucheniya*”]. *Distantsionnoye i virtual'noye obucheniye* No. 3, pp. 18–29.
21. Murzagulova, I. Sh. (2019), “*The use of mobile applications as a means of improving foreign language lexical skills at school*”, *Modern methods and technologies of teaching foreign languages* : Coll. of sci. articles [“*Ispol'zovaniye mobil'nykh prilozheniy kak sredstvo sovershenstvovaniya inoyazychnykh leksicheskikh navykov v shkole*”], *Sovremennyye metody i*

- tehnologii prepodavaniya inostrannykh yazykov : sb. nauch. Statey. Chuvash I. Ya. Yakovlev State Pedagogical Univ., Cheboksary, pp. 393–401.
22. Pashkovskaya, S. S. (2021), “How to lend a shoulder, not a bandwagon, to students during online teaching of Russian as a foreign language”, *Russian Studies [“Kak podstavit' plecho, a ne podnozhku studentam vo vremya onlayn-obucheniya russkomu yazyku kak inostrannomu”]*, Rusistika. RUDN University, Moscow, Vol. 19, No. 1, pp. 85–101.
  23. *Program of the International Scientific and Practical Conference “Opportunities and problems of online teaching of the Russian language in the global educational process in the era of a pandemic” [Programma Mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii «Vozmozhnosti i problemy onlayn-obucheniya russkomu yazyku v mirovom obrazovatel'nom protsesse v epokhu pandemii»]*, Juraj Dobrila University of Pula, Croatia, 1–3.12.2020, 14 p.
  24. Sokerkina, O. V., Zolotopup, D. V. (2019), “Internet blogs in teaching foreign languages”, *Modern methods and technologies of teaching foreign languages* : Coll. of sci. articles [“Internet-blogi v obuchenii inostrannym yazykam”]. *Sovremennyye metody i tehnologii prepodavaniya inostrannykh yazykov* : sb. nauch. Statey. Chuvash I. Ya. Yakovlev State Pedagogical Univ., Cheboksary, pp. 402–408.
  25. Stepanov, Ie. N. (2022), “Research vectors of modern online technologization of the process of teaching foreign languages”, *Actual Issues of Linguistics and Methods of Teaching Foreign Languages : the 8th international scientific and practical conference, dedicated to the memory of the Doctor of Pedagogical Sciences, Professor Vladimir Skalkin (April, 12, 2022) : Collection of Conference Proceedings* [“Issledovatel'skiye vektory sovremennoy onlayn-tehnologizatsii protsessa obucheniya inostrannym yazykam”]. Aktual'ni pytannya lnhvistyky ta metodyky vykladannya inozemnykh mov : zb. materialiv 8 mizhnar. nauk.-prakt. konf., prysvyachenoyi pam"yati dokt. pedahoh. nauk, prof. V. L. Skalkina (12 kvitnya 2022 roku), Odessa I. I. Mechnikov National University, Odessa, pp. 264–269.
  26. Stepanova, S. Ie. (2022), “Anthropocentrism of technologies of “virtual worlds” in online teaching of foreign languages”, *Actual Issues of Linguistics and Methods of Teaching Foreign Languages : the 8th international scientific and practical conf., dedicated to the memory of the Doct. of Pedagogical Sciences, Prof. Vladimir Skalkin (April, 12, 2022) : Coll. of Conf. Proceedings [“Antropotsentrizm tekhnologiy «virtual'nykh mirov» v onlayn-obuchenii inostrannym yazykam”]*. Aktual'ni pytannya lnhvistyky ta metodyky vykladannya inozemnykh mov : zb. materialiv 8 mizhnar. nauk.-prakt. konf., prysvyach. pam"yati dokt. pedahoh. nauk, prof. V. L. Skalkina (12 kvitnya 2022 roku), Odessa I. I. Mechnikov National University, Odessa, pp. 269–273.

27. Antonacci, D., DiBartolo, S. & others (2008), *“The Power of Virtual Worlds in Education : A Second Life Primer and Resource for Exploring the Potential of Virtual Worlds to Impact Teaching and Learning”*, ANGEL Learning Isle Steering Committee, Inc. White Paper, July, 8 p. URL : <http://edtc6325group2coopproject.pbworks.com/w/file/etch/78728054/The%20Power%20of%20Virtual%20Worlds%20in%20Education.pdf>
28. Babelyuk, O. A. (2019), *“Higher Education in Cyber Society : Pros and Cons”*, Parallels and contrasts: language, culture, communication, Phoenix, Odessa, pp. 22–24.
29. Babelyuk, O. A., Koliasa, O. V., Kushlyk, O. P., Smaglyi, V. M. (2020), *“Using Distance EdTech for Remote Foreign Language Teaching During the COVID-19 Lockdown in Ukraine”*, Arab World English Journal. Special Issue on the English Language in Ukrainian Context, November, pp. 4–15.
30. *Coursera/Learning to Teach Online*, URL : <https://www.coursera.org/learn/teach-online/>
31. Heiduschke, S. (2019), *“Der virtuelle Bachelor : Deutsch studieren online”*, IDV–Magazin, Juni, Nr. 95, pp. 41–45.
32. Heiduschke, S., Prats, D. (2017), *“Building and Sustaining Language Degrees Online: The Case of German and Spanish”*, Online Language Teaching Research : Pedagogical, Academic and Institutional Issues, Corvallis, OR : Trysting Tree Books, pp. 151–172. DOI : 10.5399/osu.ubi1/
33. Huang, R. H., Liu, D. J., et al. (2020), *Handbook on facilitating flexible learning during educational disruption : The Chinese experience in maintaining undisrupted learning in COVID-19 outbreak*, Smart Learning Institute of Beijing Normal University, Beijing, available at : <http://www.alecso.org/nsite/images/pdf/1-4-2.pdf>
34. Janssen, A. (2021), *“The Feasibility of Foreign Language Online Instruction During the Covid-19 Pandemic : A Qualitative Case Study of Instructors’ and Students’ Reflections”*, International Education Studies, Canadian Center of Science and Education, Vol. 14, No. 4.
35. Kolyada, N., Shapovalova, L., Guz, Y., & Melkonyan, A. (2021), *“Distance Learning of a Foreign Language – Necessity or Future”*, International Journal of Emerging Technologies in Learning (iJET), Issue 16(04), pp. 167–187. .
36. Kozarenko, O. (2020), *“Enseignement à distance lors de la pandémie de COVID-19 : enjeux d’enseignants de français langue étrangère (FLE) de Russie”*, Formation et profession, Vol. 28, Nr. 4, Special, pp. 1–11.
37. Lederman, D. (2022), *Growth for Online Learning. Inside Higher Education*, URL : <https://www.insidehighered.com/news/2013/01/08/survey-finds-online-enrollments-slow-continue-grow#.UTpqK6RUk3B.delicious/> (Retrieved 12 March 2022).
38. McAleer Balkun, M., Zedek, M., Trotta, H. (2009), *“Literary Analysis as*

- Serious Play in Second Life*”, Higher education in virtual worlds : teaching and learning in second life, Emerald Group Publishing Limited, USA, pp. 141–159.
39. MOOC.fi : *High-quality, open, and free courses for everyone* (2022), University of Helsinki, available at : <https://www.mooc.fi/en/>
  40. Moore, M. G., Kearsley, G. (2012), *Distance education : a systems view of online learning*. Belmont, Wadsworth Cengage Learning, CA, 361 p.
  41. O’Keefe, L., Rafferty, J., Gunder, A., Vignare, K. (2020), *Delivering high-quality instruction online in response to COVID-19 : Faculty playbook. Every Learner Everywhere*, Boulder, CO, May 18, URL : <http://www.every-learnereverywhere.org/resources/>
  42. *Podcast Français facile.com : apprendre le Français facilement : Cycle de tutoriels interactifs* (2022), URL : <https://www.podcastfrancaisfacile.com/> (Récupéré : 20.03.2022).
  43. Sanchez, C., Inaki, A. (2020), *EdTech Knowledge Pack on Remote Learning Response to COVID-19*, URL : <http://pubdocs.worldbank.org/en/925611587160522864/KnowledgePack-COVID19-RemoteLearning-LowResource-EdTech/> (Retrieved 20 Febr. 2022).
  44. *Teachable*, available at : <https://teachable.com/teach-online/> (Retrieved 23 Febr. 2022).
  45. Todorova, N., Bjorn-Andersen, N. (2011), “University learning in times of crisis : The role of IT”, *Accounting Education*, No. 20 (6), pp. 597–599.
  46. Walther, J., Loh, T., Granka, L. (2005), “Let me count the ways : The interchange of verbal and nonverbal cues in computer-mediated and face-to-face affinity”, *Journal of Language and Social Psychology*, Vol. 24 (1), pp. 36–65.
  47. Wenkel, Ch., Kingsley, J. (2009), *Higher education in virtual worlds : teaching and learning in Second Life (international perspectives on education and society)*, Emerald Group Publishing Limited, Bingley, UK, 259 p.
  48. Wiatr-Kmieciak, M., Wujec, S. (2012), *Here We Are: Multimedia Application for Multibooks for Printed Textbook*, Szkolne PWN Sp. z o. o., Warszawa, URL : www.wszpwn.com.pl/